

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

30E JAARGANG

DONDERDAG 4 OCTOBER 1945

No. 1482

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).*

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

*Administratie: Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam (C.).
Telefoon 38340. Giro 8408.*

*Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Museumpark,
Rotterdam (C.).*

*Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Fa. H. A. M. Roelants, Lange Haven 141,
Schiedam. (Tel. 69300, toestel 6).*

INHOUD: Blz.

Drs. M. F. J. Cool 134

De deblokkeering van ons geld
door Prof. Dr. G. M. Verrijn Stuart 135

De regeling der oorlogsschaden door W. Glastra 137

Ingezonden stukken:

*Sociale bedrijfseconomie? door Dr. Ir. B. Bölgel
met Naschrift van Prof. Dr. J. F. ten Doesschate 139*

Aanteekeningen:

*De economische ontwikkeling in Noorwegen tijdens
den oorlog 140*

Geld- en kapitaalmarkt 142

Statistieken:

*Voornaamste posten in duizenden guldens van De
Nederlandsche Bank 142*

Ontvangen Boeken en Brochures 142

DEZER DAGEN

is de spanning omtrent Indië verhevigd. De groote afstand, de onduidelijke berichtgeving, de vele schijven, alles maakt de situatie onoverzichtelijk. Er is in dien hoek van de wereld nog veel na-oorlogse onrust. In Indo-China is de toestand gespannen; in Bombay moet worden gepatrouilleerd. Het is dus niet verwonderlijk, dat er in Indië wrijving bij den overgang bestaat. Wel verwonder-

lijk is echter, als wij de feiten juist weten, de houding der Australische havenarbeiders. De Australiërs zijn een jong volk, dat zijn emoties hevig uit; de wachttijd op de capitulatie van Japan leverde omgegooide tramwagens en uit elkaar gespoten menigten op. Maar hoe kan een democratisch volk staken ten gunste van groepen, die samen- gingen met Japan, dat Australië bedreigde, en ten ongunste van hen, die zich vrijwillig schaarden bij de verdedigers van datzelfde land? Het is onbegrijpelijk. De beslissende regeeringsverklaring moge even waardig en duidelijk zijn als de voorloopige.

Men zou er geldzorgen bij vergeten. Nog even, dan wordt van hoogerhand de eerste puts koopkracht in de drooggelopen pomp gegoten; voor de rest zal het bedrijfsleven deze hopelijke zelf kunnen aanzwengelen. Onderwijl wordt zorgzame aandacht besteed aan de wegen der ongerechtigheid; zelfs op de vlucht uit het zwarte geld per renpaard wordt men thans, mogelijkerwijs, door een onbezoldigd fiscaal rechercheur aangehouden.

Bloembollen, befaamd precedent van windhandel en thans weder op de verdachtenlijst, zijn tevens de eerste- lingen van den nieuwen reëlen exporte. De Engelsche autoriteiten hebben hiervoor een algemeene invoerver- gunning verleend, zoodat belangstellenden in Engeland, zonder hinder van deviezenbepalingen, kunnen bestellen. Hetzelfde geldt voor Zuid-Afrika. „The Financial Times”, waaraan wij dit officieuze bericht ontleenen, waarschuwt meteen tegen de betalingsconditie „money with orders”, daar het verboden blijft, bankbiljetten te exporteeren. De exporteurs kunnen met deze mededeelingen wellicht hun voordeel doen.

Tre vreezen is, dat wij nog niet genoeg geld op zak zullen hebben om alle voor de meeningsvorming over annexatie benoedigde brochures te koopen, als de Regeering over dit vraagstuk moet beslissen. Het is niet te hopen, dat de Regeering daarin een aanleiding ziet, om te beslissen, zonder den volkswil te kennen. Vragen kunnen tenminste binnenkort worden gesteld: een rompparlement is gewon- nen, een noodparlement in zicht. Het ziet er echter wel naar uit, dat wij voor de politieke meeningvorming, uit- gedrukt in kiezingen, nog tijd meeningvorming, uit- werken de betrokken administratieve diensten hard.

De provinciale verkiesingen in Frankrijk, meer dan een jaar na de bevrijding, gaven groote winst aan de linkse groepen en wel aan middenmoot en uitersten vleugel. De opschuiving van de geheele volksopinie naar links kon niet duidelijker tot uiting komen.

De internationale conferentie te Londen is geëindigd, met ministriele verklaringen, dat zij niet is mislukt. Gunstig is wel de gang van zaken op het internationale vakvereenigingscongres te Parijs geweest. President Truman schijnt eenheid van optreden tusschen de beide groote Amerikaanse vakvereeningen te hebben be- werkt. De sociale onrust in Amerika is echter nog niet voorbij. Thans staken de liftbedienden in de zakenwijk van New York. Zoo komt Amerika niet hoogerop.

78

125

676

Dr. M. F. J. COOL.

Dezer dagen heeft onze redacteur Cool afscheid van ons genomen. Deze mededeling had de aanhef kunnen zijn van het cineastisch journaal op de frontpagina, ware het niet, dat het feit tot meer beschouwingen aanleiding geeft en meer afzonderlijk moet worden bekeken dan waartoe de openingsrubriek gelegenheid biedt.

Cool, secretaris van het Nederlandsch Economisch Instituut en redacteur-secretaris van „Economisch-Statistische Berichten”, gaat naar Indië. Zijn liefde voor het land, waar hij in zijn jonge jaren heeft gewerkt, en zijn plichtsgevoel tegenover de ontwrichte samenleving aldaar roepen hem daarheen.

Hier zullen wij hem missen, dezen uiterlijk kalmen, innerlijk gevoeligen vriend en medewerker, dezen man vol initiatieven en werklust, die, door eigen bereidwilligheid haast overbelast, altijd nog tijd vond voor elke belangrijke aangelegenheid, die men met hem wilde behandelen.

Vlak vóór de Duitse inval heeft Cool het secretariaat van het Instituut van Dr. Van der Valk overgenomen. Hij had toen al als secretaris van de redactie der „E.-S.B.” zijn sporen verdiend en het was dus geen vraagstuk, of hem de ruimere taak van secretaris, oftewel dagelijks leider van alle werkzaamheden van het Instituut, zou worden toevertrouwd. In de uiterst moeilijke vijf jaren, die sedertdien zijn doorworsteld, is wel gebleken, dat dit besluit juist is geweest.

De oorlog en de bezetting plaatsten het Instituut telkens voor nieuwe moeilijke situaties. Cool was steeds op de bres, wist steeds de juiste weg te vinden om én het wetenschappelijk peil van publicaties, onderzoekingen en staf te handhaven, én in geen enkel opzicht toe te geven aan onredelijke en on-Nederlandse verlangens van den overweldiger. Intussen gelukte het hem niettemin, het Instituut, de schare medewerkers en de geldmiddelen, tegen alle dreigende gevaren te beschermen.

Een korte geschiedenis van het Instituut tijdens de bezetting moge een beeld geven van het werk, door Cool verricht.

Reeds in de morgen van de 10de Mei 1940 werd het pand van den uitgever-drukker der „E.-S.B.” met de gehele installatie en met de voorraden papier en reserve-exemplaren door oorlogsgeweld vernield. Een nieuwe uitgever moest worden gezocht, nieuwe contracten moesten worden afgesloten. Het eerste nummer na de Meidagen kon reeds op 5 Juni verschijnen.

Thans gaf de inhoud moeilijkheden: slechts weinigen waren bereid tot schrijven, want men kon nooit weten. . . . Met deze moeilijkheid heeft Cool de gehele bezetting door te kampen gehad. Schrijvers genoeg, van bepaalde zijde, maar wat van die kant kwam werd of geweigerd, of zo vaak en zo danig besnoeid, dat het er nog niet mee door kon. Slechts een enkele schrijver van die kant liet dat snoeien toe, zodat er maar sporadisch een opstel van een „verkeerde” werd opgenomen, en dan was het zozeer gefatsoeneerd, dat het er mee door kon. „Goede” schrijvers hielden zich veelal gereserveerd. Toch gelukte het Cool, de kolommen geregeld gevuld te krijgen. Daartoe moesten onderwerpen worden bedacht en schrijvers gezocht en overreed. Dat viel vaak niet mee. Maar het lukte, het weekblad gaande en de inhoud zoveel mogelijk op peil te houden.

Zelfs werd van tijd tot tijd tegenstroom gegeven. De instelling van de Winterhulp werd begroet door een artikel, dat een overzicht gaf van het omvangrijke maatschappelijke hulpbetoon in Nederland vóór 1940 (nummer van 18 Dec. 1940). De plannen tot centralisatie van de Europese industrie binnen de Duitse grenzen gaven aanleiding tot een verklarende schets van de Nederlandse industrie (22 Jan. '41) en tot het Industrienummer van 24 Juni '42. De met ophef aangekondigde organisatie van het bedrijfsleven werd in het Organisatienummer van

7 Jan. '42 behandeld met artikelen, die in het licht stelden, dat er al lang een organisatie in ontwikkeling was. Sociale voorzieningen, door den bezetter als zijn weldaden voorgesteld, vonden weerslag in artikelen (13 Jan. '43, 13 Oct. '43, 10 Nov. '43), die in het licht stelden, wat wij op dat gebied reeds lang hadden tot stand gebracht.

Een rubriekje „voor 25 jaar”, bevattend losse, maar listig geselecteerde, aanhalingen uit de jaargang 1919, was een wekelijks terugkerende verholen kritiek op den bezetter. De rubriek moest worden opgegeven. Enige cardinale blunders van „De Waag” werden in een „leerzaam” artikel implicite aan de kaak gesteld (21 Juni '44).

Aan de aandrang van bovenaf om „brandende kwesties” te behandelen, is nimmer toegegeven. Over toestanden of maatregelen in de geallieerde landen werd niet geschreven, behalve wanneer authentieke documentatie beschikbaar was en men zich kon bepalen tot expositie (Juli '43). Zo wist Cool de „E.-S.B.” zonder smet te laten doordraaien, weliswaar zwaar beknot wat kwaliteit en kwantiteit van papier betrof, en zelfs tijdelijk beperkt tot maandblad, maar toch steeds nog verschijnend. Zonder smet. Een ogenblik, in de zomer 1941, lijkt het plotseling, alsof er een smet op het weekblad valt. De namen der redacteurs zijn op de frontpagina van 16 Juli '41 plotseling weggelaten, óók die van Cool, en er verschijnt een waarnemend hoofdredacteur Meyerink, wiens naam nog nooit op die plaats was vermeld. De invoering van het Persbesluit eiste de verwijdering uit het hoofd van alle redacteurs, die niet het verantwoordelijke hoofdredacteurschap aanvaardden.

De aangewezen hoofdredacteur was Cool. Maar deze was ernstig ziek, juist geopereerd, mocht niet lastig gevallen worden. Een medewerker, de heer Meyerink, verklaarde zich bereid, voorloopig het verantwoordelijke hoofdredacteurschap op zich te nemen. Is het wonder, dat sommige lezers bij het verschijnen van een hun onbekende naam aan de kop van het blad meenden, dat ook dit blad was omgezet en de oude redactie haar congé had gekregen. Gelukkig kon na twee maanden Cool hersteld en bereid als steeds, het weekblad én Meyerink van de hun ten onrechte aangewreven blaam bevrijden.

De omvang van het weekblad werd steeds geringer. Het „Economisch-Statistisch Maandbericht” was al in Mei 1940 opgeheven, bij gebrek aan statistische gegevens. Het onderzoeksprogramma van het Instituut kon door diezelfde oorzaak op menig punt geen verdere doorgang vinden. Dit was geen toestand, waarbij een actieve geest als die van Cool zich kon neerleggen. Hij zocht en vond nieuwe wegen. De vele moeilijkheden, die het bedrijfsleven ondervond en die het bij het herstel van het verkeer zou ondervinden, moesten naar zijn mening behoefte scheppen aan onderzoekingen van algemene aard ten behoeve van het bedrijfsleven. Inderdaad bleken enige bedrijven daarvoor belangstelling te hebben. Het Instituut heeft dan ook een aantal opdrachten uitgevoerd tot het instellen van economische onderzoekingen en het is op deze wijze bezig, een basis te leggen voor omvangrijker werkzaamheden, ter voorlichting en bijstand van Overheid en particulier bedrijfsleven op speciale economische gebieden, waar zij problemen ontmoeten, welke oplossing slechts door diepergaand onderzoek kan worden benaderd.

Zo heeft Cool compensatie gevonden voor het door de oorlogstoestand weggevalen Instituutswerk. De gehele bezettingstijd door, werd er onder zijn animerende leiding hard en opgewekt gewerkt door een schaar van medewerkers, die tevens vrienden mogen worden genoemd. Al deze jonge mannen — en ook talrijke andere — ondervinden de vriendschap van hun chef Cool, die ze steeds, telkens op andere weldoordachte wijze, beschermt tegen de „vorderingen” van de verschillende Duitse instanties. Stoor staat hij tussen zijn medewerkers en den bezetter, die er niet één vangt, zelfs niet bij de massale slavenjacht

van 10 en 11 November 1944. Maar dan vindt hij het ook nodig, het Instituut te sluiten. De „E.-S.B.” verschijnen al niet meer, bij gebrek aan stroom. Een verzoek om preferentiële behandeling ten deze, op zichzelf al kansloos voor een blad, dat niet heeft willen meelopen, kan niet gedaan worden, omdat het Instituut ook in ander opzicht boter op het hoofd heeft. Het wordt nu geheel duister in de Instituutswereld. De jongelieden vertonen zich niet meer. Maar Cool blijft waakzaam en alles blijft behouden.

Het is zo eenvoudig, dit alles nu te schrijven of te lezen. Maar men bedenke, wat een inzicht, wat een karakter en wat een energie hier nodig zijn geweest.

Intussen had Cool de wederverschijning van de „E.-S.B.” en de hervatting van de Instituutswerkzaamheden degelijk voorbereid. Het plan en de oranje-omslag van het Oriënteringsnummer lagen al maanden gereed. Het slaagde zo volkomen, dat het een drieledig Oriënteringsnummer werd. En ook het Instituutswerk is weer ten volle opgevat, de lopende opdrachten zijn en worden afgewerkt, het researchprogramma wordt weer ter hand genomen, zodra de gegevens binnen zijn.

Zonder Cool, maar met de geest van Cool, die alle medewerkers, in de eerste plaats zijn opvolger Lambers, bezielt, zullen Instituut en „E.-S.B.” trachten hun taak voor het herstel en de bloei van ons land zo goed mogelijk te vervullen. Tegelijkertijd zal Cool zijn krachten wijden aan herstel en bloei van Indië, dat hij evengoed als Europees Nederland als zijn land beschouwt. Onze beste wensen verzegelen hem daarheen. Hier zullen wij hem missen. Maar de tijd gaat snel, dus richten wij nu al de blik naar een weerzien.

DE DEBLOKKEERING VAN ONS GELD.

Het tweede bedrijf van de geldsaneering is aangekondigd. In een groote radiorede heeft Minister Lief tinck op 26 September de maatregelen tot herstel van de thans bijkans geheel geblokkeerde geldcirculatie toegelicht. De desbetreffende bepalingen zijn te vinden in de „Besluiting Deblokkeering 1945” (Staatsblad No. F 196) en in een aantal sindsdien verschenen uitvoeringsvoorschriften.

De hoofdgedachte, die aan de deblokkeering ten grondslag ligt, werd door den Minister aldus geformuleerd: „dat wij allen om het dreigende gevaar van een voortschrijdende vermindering der geldswaarde te ontgaan, m.a.w. om een steeds duurder worden van het leven te voorkomen, voortaan zullen moeten leven uit het lopende inkomen, dat een ieder onzer ontvangt in den vorm van beloning voor arbeid, die verricht wordt in loondienst of in een zelfstandig bedrijf, of als vrucht van een eerlijk verworven vermogen”.

Te dien einde moet thans het geldexcedent, dat in de bezettingsjaren ontstond en daarna nog verder is aangezwollen en dat als een voortdurende inflatorische dreiging boven ons economisch leven hangt, onschadelijk worden gemaakt. Voorts moet het zwarte geld worden gegrepen. En tenslotte moet er voor worden gezorgd, dat bij de besteding van het weder vrij te geven gedeelte van het thans geblokkeerde geld geen verkeerde dingen gebeuren.

Om het economisch leven weder in meer normale banen te leiden zal eerlang in de eerste plaats een algemeene, doch in omvang beperkte vrijgave van chartaal en giraal geld plaatsvinden. De chartaalgeldcirculatie, thans beperkt tot de zinken pasmunt en het ééne tientje aan papiergeld per hoofd der bevolking, zal in de week van 8 tot en met 13 October worden aangevuld door terugbetaling van f 100 in nieuw chartaal geld per geldkaart. Wat daarna op de geldkaart overblijft — dus maximaal f 200 —, zal later tot uitbetaling komen. Wie geen honderd gulden op zijn geldkaart heeft gestort, doch wel een tegoed op geblokkeerde rekening heeft, zal door dispositie op deze rekening zijn contanten tot f 100

mogen aanvullen. Op deze wijze vindt een eerste aanvulling plaats van de normale kasvoorraden der bevolking.

Het girale geld zal in eenigszins grooteren omvang worden vrijgegeven. Van de thans geblokkeerde rekeningen wordt met ingang van 3 October een bedrag van f 1.000 plus 25% van het saldo op 12 September 1945, zulks echter tot een maximum van f 10.000, overgeboekt naar een zgn. „girale rekening”, waaronder te verstaan valt een rekening, waarover vrij kan worden beschikt in het girale verkeer, doch waarop niet in contanten gedisponeerd zal mogen worden. Deze regeling geldt, indien de rekening op 7 Juli 1945 bestond. Op tusschen 7 Juli en 12 September geopende rekeningen wordt maximaal 25% gedeblokkeerd zonder het grondgetal van f 1000. Wie van een ander een overschrijving op girale rekening ontvangt, kan daarover zelf wederom vrij beschikken in het girale geldverkeer.

Dit alles levert echter nog niet meer dan een eerste begin van het herstel van den geldsomloop. Daarbij zal het uiteraard niet kunnen blijven. Ter bevordering van den normalen gang van zaken in het economisch leven is daarom bepaald, dat loonen, salarissen, pensioenen, wachtgeld, lijfrenten, bijdragen in sociale verzekeringen, pensioenstortingen, uitkeeringen op grond van sociale verzekeringswetten, onderstandsuitkeeringen, ingevolge de Armenwet, en na 25 September betaalbaar gestelde interest, dividend en tantième ten laste van geblokkeerde rekeningen en, als deze daar niet voldoende zijn, ook ten laste van girale rekeningen in contanten uitbetaald mogen worden, mits de rekeninghouder kan verklaren, dat zijn kasvoorraad voor het bewerkstelligen van deze betalingen niet voldoende is. Zij, die één der in de beschikking met name genoemde of later nog door den Minister aan te wijzen vrije beroepen uitoefenen, mogen wekelijks f 100 in contanten disponeeren.

De aanmerkelijke aanzwelling der chartale geldcirculatie, die hiervan het gevolg zal zijn, zal echter niet onbepaald voortgezet mogen worden. Behoudens verlenging van dezen termijn door den Minister, eindigt de bovenbedoelde mogelijkheid tot chartale deblokkeering op 16 December 1945. De Minister verwacht, dat het verkeer dan in voldoende mate van chartaal geld zal zijn voorzien en dat zij, die chartaal geld noodig hebben, zich dan verder zullen kunnen redden met behulp van het geld, dat zij inmiddels door verkoop van hun producten of door het bewijzen van diensten uit het verkeer zullen hebben terugontvangen.

Het spreekt vanzelf, dat de mogelijkheid geopend wordt het in omloop gebrachte chartale geld weder bij een bank of giro-instelling te storten. Op die wijze ontstaat opnieuw giraal geld. De desbetreffende bedragen zullen dan echter niet op de hierboven reeds vermelde „girale” rekeningen worden geboekt, doch op zgn. „vrije rekeningen”, waarop zoowel girale als chartale disposities toegelaten zullen worden. Sommige rekeningen zullen van den aanvang af „vrij” zijn. Als zoodanig worden genoemd de rekeningen van Rijks-, provinciale en gemeentelijke comptabelen, vreemde gezantschappen e.d., Volksherstel en een aantal andere, met name genoemde instellingen, de door den Minister nog aan te wijzen stichtingen en instellingen met charitatief doel, niet-ingezetenen ingevolge de bepalingen van internationale monetaire accoorden, en tenslotte die rekeninghouders, die krachtens beschikking van den Minister of vergunning van De Nederlandsche Bank tot een vrije rekening worden toegelaten.

Men ziet dus, dat op deze wijze drie soorten van rekeningen zullen ontstaan. In de eerste plaats zijn er de geblokkeerde rekeningen, waarover — behoudens enkele hierna nog te vermelden gevallen — noch chartaal noch giraal beschikt mag worden, tenzij daartoe vergunning is verleend. Verder zijn er de girale rekeningen, waarover wel in het girale verkeer, maar — behoudens vergunning — niet in contanten mag worden beschikt. En tenslotte de vrije rekeningen, waarover zoowel giraal als chartaal gedisponeerd mag worden. De geblokkeerde rekeningen,

ontstaan uit de inlevering van de biljetten van f 100, ingevolge het K.B. van 5 Juli 1945 (Staatsblad No. F115), kunnen met de geblokkeerde rekeningen worden vereenigd.

Ook na doorvoering van de hierboven behandelde maatregelen tot herstel van den geldsomloop is dit proces echter nog geenszins voltooid. Immers, in een aantal gevallen zal nog verdere deblokkeering noodig zijn, hetzij in giraal, hetzij in chartaal geld. Voor deze deblokkeeringen zal in elk voorkomend geval een vergunning noodig zijn, die in den regel zal worden verstrekt door De Nederlandsche Bank, volgens door den Minister vast te stellen richtlijnen.

De gevallen, waarom het hier gaat, zijn door den Minister in zijn radiorede nader toegelicht. Gewezen werd op de gevallen van die particuliere personen en bedrijven, die door den oorlog schade hebben geleden of hun voorraden en inventarissen wenschen aan te vullen. Het is immers wel duidelijk, dat een onderneming van eenig formaat met f 10.000 aan vrij giraal geld niet ver kan komen bij den aankoop van grondstoffen of machines.

De Minister wees voorts nog op de wenschelijkheid van deblokkeering van spaargelden van particulieren ten behoeve van belangrijke gebeurtenissen, zooals geboorte, huwelijk en overlijden, en op de situatie dergenen, die bij gemis aan looninkomen van hun in geld aanwezige kapitaal leven. En tenslotte hield hij rekening met de mogelijkheid, dat er steeds onbillijkheden zullen zijn, die recht getrokken moeten worden door middel van bijzondere deblokkeeringsvergunningen.

Kan derhalve in de hier bedoelde gevallen een vermeerdering van den vrijen geldsomloop worden verwacht, dit is niet het geval uit hoofde van het schatkistpapier, van hetwelk van dag tot dag aanzienlijke bedragen vervallen. De banken en effectenfirma's, die bedragen ontvangen uit aflopend schatkistpapier, kunnen deze desgewenscht opnieuw beleggen in geblokkeerd schatkistpapier, welks provenu wederom in geblokkeerd papier kan worden belegd of anders op geblokkeerde rekening wordt goedgegeschreven. Dit beteekent dus niet een officieel moratorium op schatkistpapier, maar de bedoeling is, dat de besteding van het uit aflossing verkregen geld voorloopig op vaste paden wordt geleid.

Belangrijk is verder de vraag, hoe het zal gaan met disposities op debetrekkingen en de verlening van nieuwe credieten. Daarover is in de Beschikking geen regeling opgenomen; verwezen wordt naar de uitvoeringsvoorschriften, welke op 27 September gepubliceerd zijn. Deze komen in het algemeen hierop neer, dat op debetrekkingen disposities toegestaan kunnen worden en dat crediet mag worden verleend of verhoogd in al die gevallen, waarin de desbetreffende rekeninghouder, indien hij een creditsaldo had, ook had mogen disponeeren. Voor alle andere gevallen is echter vergunning van De Nederlandsche Bank noodig. Ook hier is dus het systeem van individueele beoordeeling van geval tot geval gevolgd.

Hoe gaat het nu met het zwarte geld? Daaromtrent is bepaald, dat de belastingautoriteiten de blokkade van niet vrijgegeven rekeningen kunnen bestendigen en dat zij girale en vrije rekeningen opnieuw kunnen blokkeeren. Er is derhalve afgezien van een systeem van individueele controle over de geheele linie. Zulk een controle, hoezeer op zich zelf wenschelijk, is klaarblijkelijk te tijdroovend en voor de toch al met werk overladen belastingambtenaren te bezwaarlijk geacht. Mogelijk is het, dat een aantal gevallen van kleinen omvang door de mazen der controle zullen heenslippen, doch de notoire zwarte geldbezitters zullen toch ongetwijfeld in grooten getale tegen de lamp loopen, hetgeen dezen lieden gegund is.

Als nu de geldcirculatie volgens het bovenstaande plan weder op peil is gebracht en het zwarte geld uit de circulatie is geschift ten behoeve van den Staat, rijst de vraag, wat er dan verder zal geschieden met het alsdan nog geblokkeerde geld. Dat dit zeer aanzienlijk van omvang zal zijn, is duidelijk. Een normale geldcirculatie zal zich hier

te lande, inclusief de spaartegoeden, in de toekomst vermoedelijk bewegen op een hoogte van circa 5 milliard gulden (zonder spaargelden circa 1½ milliard minder); hoe groot de geldcirculatie op het oogenblik der blokkade precies was, is bij de buitenwereld niet bekend, maar het zal wel minstens 12 milliard geweest zijn. Het grootste deel daarvan blijft dus voorshands geblokkeerd.

Met dit geblokkeerde geld zullen nu vooreerst betaald mogen worden alle vóór 1 Jan. '46 verschuldigde belastingen en een aantal andere betalingen aan de Overheid; voorts de ondernemingsbelasting voor 1946, de eenmalige groote heffingen op vermogensaanwas en op het vermogen en de zekerheidstelling voor al deze betalingen aan den Staat. Verder zal men met geblokkeerd geld mogen betalen aan een aantal met name genoemde instellingen, zooals Volksherstel, Rode Kruis, e.a., waaraan de Minister andere, thans niet genoemde instellingen kan toevoegen. En tenslotte kan het geblokkeerde geld, behalve voor nog nader door den Minister aan te wijzen betalingen, gebezigd mogen worden voor de betaling van „aankoop van staatsvermogen” (een tamelijk duistere term, waaronder wellicht valt de betaling van door den Staat aan het bedrijfsleven te verstrekken deviezen, mogelijk ook de betaling van nieuw schatkistpapier?) en van nieuw uit te geven geconsolideerde schuld. In zijn radiorede noemde de Minister als één der mogelijkheden tot het gebruik van geblokkeerd geld de storting op spaardeposito bij banken en spaarbanken.

De zin van deze maatregelen is duidelijk. De Minister wenscht terecht niet, dat het geblokkeerde geld, voor zoover dit het geoorloofde maximum der vrij te geven geldcirculatie te boven gaat, weder in omloop zal komen. Betaling van achterstallige of zeer binnenkort vervallende belasting, in anticipatie waarop de Staat reeds geleend heeft door uitgifte van schatkistpapier, en van de groote eenmalige heffingen, die tot vermindering van de staatschuld moeten worden aangewend, is uiteraard in geblokkeerd geld toegestaan. De betaling aan de genoemde charitatieve en andere instellingen is minder consequent, maar in het kader van het geheel niet zeer belangrijk en dus als menschlievende geste van de Regeering te verontschuldigen. De omzetting van geblokkeerd geld in nieuwe staatsschuld en in spaardeposito's werkt in monetair opzicht dit deel van het geldexcedent weg; een gevaar zou hier slechts gelegen kunnen zijn, indien deze staatsschuld zou worden beleend en indien tegen de spaardeposito's door de banken voorschotten gegeven zouden worden. De Minister heeft echter gezegd, dat dit laatste niet de bedoeling mag zijn, daar anders opnieuw inflatie zou dreigen. Of en in hoeverre de nieuwe staatsschuld verhandelbaar en de spaardeposito's overdraagbaar zullen zijn, heeft de Minister voorloopig nog in het midden gelaten; hij zal zich daarvoor eerst later uiten.

* *

Overziet men het geheele systeem van Minister Lief tinck, dan dient te worden erkend, dat dit in velerlei opzicht volle toejuicing verdient. Dat wij niettemin door zijn deblokkeeringsplan, als geheel bezien, niet bevredigd zijn, zal den lezer van ons vorige artikel over de geldsanering niet verbazen. Ons bezwaar is gelegen in het door, den Minister gekozen systeem van individueele deblokkeering, zooals deze op den eersten aanloop tot herstel der geldcirculatie zal volgen. Deze eerste aanloop ontmoet, naar het ons voorkomt, al heel weinig bedenking. Afgezien van de stroefheid van de beide overgangsweken, kan toch waarlijk niet worden ontkend, dat uitbetaling van loonen, ondersteuning, renten e.d. in nieuw, volledig vrij chartaal geld en vrijgave van giraalgeld met een minimum voor rekeningen bestaande op 7 Juli 1945 van f 1.000 en van 25 % tot een maximum van f 10.000 in den eersten tijd voor den gewonen particulier volkomen voldoende zal zijn en dat er geen sprake is van te groote be-

knotting van de besteding van het particuliere geldinkomen en van de particuliere geldreserve.

Anders is het echter gesteld met betrekking tot het bedrijfsleven. Dit heeft een zeer groot aandeel in het geblokkeerde geld. Een deel daarvan zal voor belastingen bestemd kunnen worden, doch een ander deel, het typische desinvesteeringsgeld, zal op de één of andere manier weder ter beschikking van het bedrijfsleven gesteld moeten worden. Individuele behandeling van alle deblokkeeringsaanvragen kan niet anders dan bijzonder remmend op het bedrijfsleven werken, evenals goedkeuring van ieder individueel crediet. Daarom zijn wij er dan ook van overtuigd, dat de Minister, zoo al niet aanstonds, dan toch binnen korten tijd genoodzaakt zal zijn tot een soepeler stelsel over te gaan, wil het bedrijfsleven niet in een overmaat van staatsbemoeïing verstrikt geraken.

Met betrekking tot de credietverleening lijkt deze zaak ons het gemakkelijkst te regelen. Indien bepaald zou worden, dat alleen credieten, die een zekere, niet te laag te stellen, maximumgrens overschrijden, de goedkeuring van De Nederlandsche Bank behoeven en dat voorts voor elke credietgevende instelling een redelijk bedrag zou worden vastgesteld, waarbinnen zij naar eigen keuze kleinere credieten zal kunnen verlenen, zoo zou voor het credietbedrijf al een aanmerkelijke bewegingsvrijheid zijn hersteld.

Eenigszins lastiger ligt de zaak met betrekking tot de deblokkeering der thans reeds aanwezige saldi van het bedrijfsleven. Versoepeling van de deblokkeering zou te dezen aanzien in de eerste plaats verkregen kunnen worden door groepsgewijze fiatteering van de desbetreffende aanvragen volgens bepaalde richtlijnen, bijv. vrijgave van geblokkeerd geld voor den aankoop van grondstoffen in geheele bedrijfstakken tegelijk, of — om even naar den particulieren sector over te stappen — voor alle uitgaven, tot een zeker maximum per geval, uit hoofde van de in de radiorede genoemde gevallen van huwelijk, geboorte en overlijden. Deze methode ontmoet echter het bezwaar, dat de Regeering dan gemakkelijk den greep op den aanwas der geldcirculatie zal kunnen kwijtraken, daar dan immers niet meer in allen deele valt te overzien, of deze wel binnen de juiste perken zal blijven.

Daarom zou het beter zijn, indien de Minister, zoo al niet aanstonds, dan toch bijv. binnen enkele maanden een zeker percentage van het geblokkeerde geld, zulks met inachtneming van het maximum, waartoe de Regeering de geldcirculatie wil laten stijgen, geheel zou vrijgeven en vervolgens zou overgaan tot de omzetting van het dan nog aanwezige restant aan geblokkeerd geld, althans van een groot deel daarvan, in verhandelbare staatsobligaties met dezelfde belastingfaciliteiten, als thans aan het geblokkeerde geld zijn toegekend. Deze obligaties zouden verhandelbaar, maar niet beleenbaar moeten zijn.

Deze methode zou het voordeel hebben, dat de Staat zich daarna niet meer zou hebben te verdienen in de mérites van elk individueel deblokkeeringsgeval en niet meer de gevaren van groepsgewijze deblokkeering zou loopen. Wie na omzetting van zijn geblokkeerde geld in staatsobligaties geld meent te kort te komen en zijn stukken niet voor reeds vervallen of nog te verwachten belastingen noodig heeft, kan ze verkoopen tegen vrij geld van anderen. Het geldexcedent zal, door de omzetting daarvan in niet beleenbare staatsschuld, uit een monetair opzicht onschadelijk zijn gemaakt. Hoe duidelijker het publiek zich alsdan een beeld zal hebben gevormd van de in uitzicht gestelde en mede met deze staatsobligaties betaalbare heffingen, des te minder kans bestaat er op een koersdéroute van deze stukken.

In de situatie, zooals deze thans is geworden, heeft de bovenstaande gedachtengang het aantrekkelijke, dat deze zich zeer wel laat inpassen in het door den Minister zelf ontwikkelde plan. Alleen zal het accent gelegd moeten worden op een andere plaats dan hij het heeft gedaan.

De Minister heeft immers, gelijk wij hierboven memoreerden, het voornemen aan de houders van geblokkeerd geld de mogelijkheid te openen daarvoor staatsschuld te koopen. Deze min of meer als bijkomend en secundair vermelde mogelijkheid dient meer op den voorgrond gesteld te worden, waardoor een systeem verkregen wordt, dat soepel zal werken en waarbij monetaire gevaren uitgesloten zijn.

Wij willen onzen gedachtengang nog even verduidelijken aan de hand van een cijfervoorbeeld, waarbij de gegevens, hoewel niet uit de lucht gegrepen, toch niet op exactheid aanspraak maken. Stel, de omvang van geblokkeerd giraal en spaargeld beliep op 26 September jl. rond 12 milliard gulden; stel verder, dat de Regeering een vrijgave van in totaal 5 milliard, bijv. 3,5 milliard chartaal en giraalgeld voor het gewone betalingsverkeer, 1½ milliard aan spaargeld, in den komenden tijd een normaal geldquantum voor onze volkshuishouding acht. Dan zal als regel gemiddeld $\frac{5}{12}$ van elke geblokkeerde rekening vrijgegeven kunnen worden. Iemand, die bijv. op 26 September f 12.000 geblokkeerd geld bij een bank had, krijgt dan in totaal f 5.000 vrij, minus de bedragen, die reeds ten laste der geblokkeerde rekening naar girale rekening zijn overgeboekt of in chartaal geld zijn vrijgegeven. Voor de resterende f 7.000 krijgt de betrokkene dan, als hij daarover nog niet ten behoeve van den fiscus of op andere geoorloofde wijze heeft beschikt, geheel of althans voor een groot deel verhandelbare staatsschuld. Wij kunnen ons voorstellen, dat de Regeering omzetting van het geheele restant in staatsschuld van de hand zou wijzen in den gedachtengang, dat ieder toch wel een zeker deel aan geblokkeerd geld voor fiscale doeleinden noodig zal hebben. Maar als bijv. $\frac{2}{3}$ of $\frac{3}{4}$ van het geblokkeerde restant in verhandelbare staatsschuld wordt omgezet, zoo zou ook daardoor reeds de noodzaak tot verdere individuele behandeling van deblokkeeringsaanvragen vervallen zijn, zonder dat anderzijds het gevaar van ongewenschte en niet voldoende gecontroleerde aanzwelling van den geldsomloop ontstaat.

Tevens zou dan in deze fase der geldsaneering het thans gemaakte verschil tusschen girale en vrije rekeningen opgeheven kunnen worden, en wel door de girale saldi naar vrije rekeningen over te boeken. Thans acht de Minister de girale rekeningen onontbeerlijk. Er is nog niet genoeg papiergeld, zoodat zoo veel mogelijk betalingen per giro verricht moeten worden. Bovendien meent de Minister, dat op deze wijze het zwarte geld beter te achterhalen zal zijn. Het eerste argument is sterker dan het tweede. Immers, als de zwarte rekeninghouder met zijn aanstonds vrij te geven girale minimum wettige betalingen gaat verrichten, zoo helpt het den fiscus niet, wanneer zij hem nog achteraf blokkeert; de fiscus kan dan slechts constateeren, dat onze zwarte vijand op 26 September een zeker bedrag te goed had en dat hij dit nu met zijn inmiddels bewerkstelligde betalingen heeft verminderd. Dit laatste geld kan, wanneer het op legale wijze is uitgegeven en dus bij den ontvanger niet wederom zwart blijkt te zijn, niet meer achterhaald worden, onverschillig, of het op girale wijze dan wel in chartalen vorm is uitgegeven. Hoogstens zou men kunnen zeggen, dat velen, aan wie zwartgeldbezitters betalen, zelf ook wel niet heelemaal zuiver op den graat zullen zijn en dat het dus den fiscus gemakkelijker zal vallen hen te treffen, wanneer zij betaling per giro gekregen hebben dan wanneer zij chartaal geld zouden hebben ontvangen. Dit is echter door den Minister niet gezegd en wij maken ons, gezien de sluwwegen van den zwarten handel, in dit opzicht ook niet al te veel illusies.

Al met al geven wij de hoop niet op, dat de omstandigheden er den Minister van zelf toe zullen brengen een meer soepel werkend deblokkeeringssysteem te aanvaarden, dan de thans door hem geprefereerde individuele beoordeling van elke desbetreffende aanvraag. Dit laatste stelsel moge in den allereersten tijd als veiligheidsmaat-

regel desnoods aanvaardbaar zijn, de Regeering handhave het geen dag langer dan strikt noodig wordt geacht.

* *

Gesteld nu, dat de saneering verloopt volgens de hierboven aangegeven lijnen, zijn we er dan? De Minister heeft hieromtrent in zijn radiorede geen twijfel gelaten en duidelijke taal gesproken. In eersten aanleg zal door deze saneering gezond geld zijn verkregen, maar of dat zoo blijven zal, hangt in zeer belangrijke mate af van de ontwikkeling der staatsfinanciën. Ons staatsbudget, aldus de Minister, vertoont een deficit en dat zal in den eersten tijd ook zoo blijven. Hoe groot het gat is, zeide hij niet, maar men mag aannemen, dat het aanzienlijk is. De voedselvoorziening eischt enorme bedragen. Daarnevens zijn er tal van nieuwe staatsuitgaven, die thans het staatsbudget belasten en dat vroeger niet deden: uitgaven voor herstel van publieke werken, voor schadevergoeding aan particulieren en bedrijven, voor volkomen improductieve staatsbemoeiingen, zooals de bewaking van vele tienduizenden politieke gevangenen, enz., enz.

Waarlijk, de toestand is verre van rooskleurig. Duidelijk en met klem betoogde de Minister, dat het gat in de financiën niet met behulp van de biljettenpers mag worden gedicht en dat tot dit fatale middel niet mag worden overgegaan, als niet eerst alle andere middelen in de hoogst mogelijke mate zijn toegepast.

Nu acht de Minister het uitgesloten, dit gat op korten termijn door belastingheffing te dichten. De belastingdruk is reeds thans overmatig zwaar. Daarom zal van Regeeringswege na afloop van de geldsaneering een groote spaarcampagne geopend worden. Het is, zoolang de toestand onzer financiën zoo uiterst moeilijk is, inderdaad van het hoogste belang, dat uit het loopend inkomen *nieuwe* besparingen ter beschikking van den Staat worden gesteld. Velen meenen, dat zij den Staat genoegzaam kunnen helpen, indien zij hun geblokkeerde geld in staatschuld omzetten: een volkomen misvatting! Immers, tegenover het geblokkeerde geld staat al reeds als tegenpost staatsschuld uit het verleden; ook de Staat kan een gulden maar eenmaal uitgeven en dat heeft hij met betrekking tot het geblokkeerde geld reeds gedaan. Niet op dit oude geld, maar op nieuw spaargeld komt het aan.

Daarnevens zal tot herstel van onze economische volkskracht een beroep op buitenlandsch crediet niet vermeden kunnen worden. Ook de Regeering is daarvan voldoende overtuigd, al werd het punt in de rede van den Minister ditmaal niet aangeroerd.

Wat de Minister echter niet onvermeld had mogen laten, is de noodzakelijkheid om, naast toevloed van nieuw spaargeld, ook vermindering van staatsuitgaven aan te grijpen als middel tot evenwichtsherstel. Niemand kan zich onttrekken aan den indruk van een aanmerkelijke hypertrophie van het staatsapparaat in onze dagen. Daarin moet in de toekomst verandering komen. Mede om deze reden betreuren wij het, dat ten aanzien van de deblokkeering een systeem is gevolgd, dat weder, direct of indirect zal leiden tot verzwaring van lasten, die de Staat aan de bevolking oplegt. Dit is weliswaar een kleinigheid, wanneer men deze vergelijkt met het geheele, tot een zoo reusachtigen omvang aangegroeide apparaat van de Overheid in onze dagen, maar zij is als zoodanig symptomatisch.

Het moeilijkste deel van de geheele financieele saneering komt dus nog. Het is goed, dat Minister Liefstuck dit zijn hoorders tijdig heeft doen beseffen. Zijn pleidooi voor de spaarcampagne is een aanmaning tot soberheid in een tijd, waarin ons volk zeer verarmd is. Voor fantasieën over een grooten volksrijkdom is het nog geen tijd. Eerst is herstel van het productieapparaat en van gezonde staatsfinanciën noodig. Tot zoo lang past ons soberheid en past besparing, dat wil zeggen, inperking der consumptie in het heden door allen, die zulk een beperking kunnen dragen, ten bate van een betere toekomst van het geheele volk.

een toekomst, die niet te bereiken is, zoolang het denkbeeld blijft overheerschen, dat in Nederland wel van den hoogen boom kan worden geleefd. Het slot van de radiorede van den Minister is dus waarlijk behartigenswaard geweest en het was een goed ding, dat hij juist daarmee zijn belangwekkende uiteenzetting heeft besloten.

G. M. V. S.

DE REGELING DER OORLOGSSCHADEN.

Inleiding.

Het bovenstaande vraagstuk is direct na de Meidagen van 1940 en gedurende den geheelen bezettingstijd het onderwerp van een levendige discussie in pers en vergadering geweest. Hier en daar werden reeds bepaalde overheidsmaatregelen getroffen, doch men had toch steeds het gevoel, dat dit alles slechts een voorloopig karakter droeg en eerst na de bevrijding het probleem in vollen omvang gesteld, in vrijheid besproken en opgelost zou kunnen worden.

De uiterlijke voorwaarden voor dit laatste zijn thans vervuld, en het heeft niet lang geduurd, of de eerste resultaten van — in het verborgen reeds begonnen — onderzoek en studie worden ons ter kennisneming voorgezet. Het lijdt geen twijfel, of de aldus begonnen openbare discussie zal spoedig — gezien de groote belangen, welke hier op het spel staan — in alle levendigheid aan den gang zijn. Dit komt ons zeer nuttig voor, want maar al te lang heeft dat gedeelte van de overheidsfunctionarissen, dat zulks voor een richtig beleid onmisbaar achtte, de uitingen van belangstellenden en belanghebbenden over dit moeilijke vraagstuk ontbeerd. Er is reden om aan te nemen, dat een definitieve regeling op dit terrein — behoudens die, welke op een minder belangrijk onderdeel betrekking heeft — haar beslag nog niet heeft gekregen, zoodat de Overheid thans alsnog haar voordeel kan doen met de opvattingen en suggesties, welke uit de beschouwingen over deze aangelegenheid naar voren komen.

In het licht van het bovenstaande willen wij — verre van een voorstel voor een complete regeling te geven, waarvoor de kolommen van dit tijdschrift niet de juiste plaats zijn — enkele algemeene gezichtspunten beknopt naar voren brengen, waarover o.i. de algemeene gedachtenwisseling allereerst zal moeten gaan.

Het begrip oorlogsschade.

Hierover kan eindeloos en spitsvondig worden gedebatteerd, doch het is zaak hiervoor een eenvoudige, gemakkelijk hanteerbare, formulering te vinden, welke aan de eischen van de practijk voldoet. Het zullen voornamelijk zijn de particuliere vermogensschaden van materieelen aard, die voor regeling in aanmerking komen.

De omvang van de schade.

Het is noodig, zoo spoedig mogelijk hierin een inzicht te krijgen, zulks met het oog op de vaststelling van de mogelijkheid en mate van tegemoetkoming door de gemeenschap daarin.

Er zijn reeds eenige schattingen en beschouwingen hierover in de pers¹⁾ en in brochurevorm²⁾ verschenen, welke op de schade in uitgebreiden zin betrekking hebben. Ook de Overheid zelve is thans met een inventarisatie bezig.

De principieele motiveering van tegemoetkoming in de schade.

Dit punt is uit wetenschappelijk oogpunt wellicht het belangrijkste, zonder dat het nochtans een academische kwestie mag worden genoemd. Van de motiveering toch, hangt in hooge mate de aard en de verdeling van de tegemoetkoming af (algeheele vergoeding van of partieele

¹⁾ Van Dr. Ph. J. Idenburg en Prof. Tinbergen c.s. in o.a. „Het Parool” (Amsterdam) van 8 Juni jl.

²⁾ „De schade en het herstel”, door Ir. J. J. van der Wal e.a.

bijdrage in de schade; vergoedingsmaatstaven voor natuurlijke en rechtspersonen, belangen van particulieren en bedrijven).

De heer Posthuma noemt in zijn eerste artikel over deze materie³⁾ een tweetal motieven, t.w.: a. de averij-grosse gedachte, en b. de steun-naar-behoefte redeneering, waarbij hij een in de praktijk geleidelijk overgaan van a. naar b. constateert. Het ligt niet in onze bedoeling hier op de beschouwingen⁴⁾ van den heer Posthuma verder in te gaan; veeleer willen wij het accent eenigszins anders leggen en aldus trachten deze kwestie van een andere zijde te belichten. Wij zien dan als belangrijkste beweegredenen voor de Overheid om zich de schaden der onderdanen aan te trekken:

1. *economische*; het belang der volkshuishouding, dat met zich brengt de instandhouding, resp. het herstel van de economische weerstandskracht der individuen en van het nationale productie- en duurzame consumptie-, „apparaat” (zoo wel persoonlijk als zakelijk gezien);
2. *sociale*; het belang van gezonde maatschappelijke verhoudingen, voorzoover deze met de materiele volkskracht verband houden (waarbij het element van billijkheid een groote rol speelt);
3. *philantropische*; het mededoogen met den materielen nood der minst draagkrachtigen. De liefdadigheid geeft den doorslag.

Hier is dus sprake van categorieën van zeer verschillende orde. Indien de middelen niet toereikend zijn om alle, overeenkomstig sub 2 vastgestelde, schaden te vergoeden, dan vormt de beslissing nopens de verdeling niet slechts een economisch vraagstuk.

Aard en hoogte van de tegemoetkoming.

Tegemoetkoming kan zoowel in natura (vervanging) als in geld geschieden. Practische overwegingen zullen dienaangaande de beslissing aan de hand doen. De hoogte houdt nauw verband met de hierbovengenoemde beweegredenen. Over de ad 3e genoemde is weinig concreets te zeggen; de hoogte der daarmede verband houdende tegemoetkomingen is zuiver arbitrair. Ten aanzien van de ad 2 omschreven beweegredenen is het verband tusschen doel en middelen duidelijker, al laat het nog eenige speling ten aanzien van de absolute hoogte der tegemoetkoming toe. De regeling zou men eenzijdig kunnen noemen; slechts van de Overheid gaat activiteit uit, terwijl men dient af te wachten, of het beoogde doel zich verwezenlijkt. Geheel anders staat het met de ad 1-vermelde beweegredenen. Hier is een concreet economisch doel, dat slechts bereikt wordt met bepaalde, vooraf vast te stellen, middelen; op de geste van de Overheid (de tegemoetkoming), moet het antwoord van den getroffene volgen, zonder hetwelk het doel (het belang van de volkshuishouding) niet wordt bereikt.

Het is duidelijk, dat en waarom de genoemde drie gevallen een verschillende schaderegeling eischen. Vooral indien de economische beweegreden richtsnoer voor de schaderegeling is, zijn de eischen dienaangaande zeer strikt: men beweegt nu eenmaal heel moeilijk iemand vrijwillig tot het verrichten van een *economische* handeling, zonder dat deze *economisch* verantwoord is, m.a.w. niemand (her)bouwt een huis of een productie-installatie, indien zulks niet rendabel zal zijn. Acht men dezen herbouw dus sociaal-economisch gezien gewenscht, dan zal de schadevergoeding zoodanig moeten zijn, dat deze ook „privaat-economisch” aantrekkelijk is.

Dit houdt om te beginnen als praktische consequentie reeds in, dat het minder interessant is, wat er voor de ramp precies *was* (verkoopwaarde per 9 Mei 1940 van het

verloren gegane enz.), als wel wat er *moet komen* (bouwkosten van een nieuw pand).

Het is heel goed mogelijk en zelfs zeer waarschijnlijk, dat er mengvormen van de bovengenoemde drie beweegredenen ontstaan. Voor een „groote” getroffene zal soms een zuiver op 1e gebaseerde tegemoetkoming voldoende zijn, terwijl zijn „kleine” collega er, om redenen ontleend aan 2e en 3e, nog iets bij zal krijgen. Iets dergelijks ziet men in de onlangs in de pers bekend gemaakte regeling ten aanzien van eenvoudig herstel van kleine schaden (beneden f 3.000), waarbij men om te beginnen niet van de schade, doch van de kosten van het herstel uitgaat, en voorts aan minder kapitaalkrachtigen een hogere tegemoetkoming verleent dan aan hen, die er beter voorstaan (resp. 100 en 75 % der werkelijke herstelkosten). Op het eerste gezicht schijnen deze tegemoetkomingen royaal — overwegende, dat de neiging om een slechts licht beschadigd huis weer exploitabel te maken groot moet zijn —, doch de drijfveer tot deze vrijgevigheid moet vooral gezocht worden in den wensch het herstel *met spoed* verricht te zien. Vandaar ook het stellen van een termijn in deze regeling, waarbinnen men hersteld dient te hebben, om daarvoor in aanmerking te komen.

Besteding der middelen.

Ook te dezen aanzien geven de drie genoemde beweegredenen de noodige aanwijzingen, o.a. bestedingsdwang en -controle, terwijl het algemeene investeringsprogramma over het tempo daarvan beslist. Over dit laatste zijn reeds verschillende publicaties verschenen⁵⁾ en ook het op te richten planbureau zal daaraan zijn aandacht ongetwijfeld wijden.

Drs. W. GLASTRA.

⁵⁾ „De schade en het herstel”, door Ir. J. J. van der Wal e.a.

INGEZONDEN STUKKEN.

SOCIALE BEDRIJFSECONOMIE?

Dr. Ir. B. Bölger schrijft ons:

Hoewel de beschouwingen van Prof. ten Doesschate over sociale bedrijfseconomie in het nummer van 29 Augustus jl. in beginsel algemene instemming kunnen hebben, bevredigen zij, naar mijn mening, toch niet. Immers, hij wil de typische ondernemersfunctie weliswaar niet geheel verwaarlozen, doch hij aanvaardt zonder meer, dat in vele gevallen een overheidsinstantie de kostprijzen calculeert, de aanbodprijzen, de inkoopmarkten en de omvang en samenstelling van het afnemersapparaat bepaalt.

Dit zou nog niet onoverkomelijk zijn, indien men het als een na-oorlogse overgangstoestand zou kunnen beschouwen. Uit het gehele betoog van Prof. ten Doesschate blijkt echter, dat hij het wil consolideren, en het verschuiven der beslissingen een noodwendige en tevens gewenste ontwikkeling van de bedrijfseconomie acht.

Hiertegen zou ik ernstig willen waarschuwen. Ik ga geheel met hem mede, wanneer hij betoogt, dat rentabiliteit en productiviteit-voor-het-geheel-der-samenleving geen functies van elkaar zijn en dat niet de inkomensvormende, doch de producerende taak van het bedrijfsleven in de eerste plaats komt. Maar dit behoeft nog niet te betekenen, dat het gehele economische leven in het starre ambtelijke apparaat moet worden geperst en dat, ook al wil Prof. ten Doesschate deze niet over het hoofd zien, de feitelijke ondernemersfunctie wordt uitgeschakeld.

Laten wij in onze ijver om de vruchten der huidige revolutie te plukken er toch voor waken, dat wij de hechte fundamenten, waarop ons economisch leven zich heeft kunnen ontwikkelen, niet aantasten. De vrijheid en de verantwoordelijkheid van den individuen ondernemer hebben ons land groot gemaakt en hebben hier welvaart gebracht. Deze sluiten een voorziening der samenleving

³⁾ „Vergoeding van oorlogsschaden” in „E.-S.B.” van 29 Aug. jl.
⁴⁾ Zie ook „Schadevergoeding aan natuurlijke personen” in „E.-S.B.” van 12 September jl.

van zo goed mogelijke producten of diensten, met opoffering van een zo gering mogelijk kwantum productiemiddelen — wat Prof. ten Doesschate (m.i. terecht), als het opperste doel van bedrijf en onderneming beschouwt —, niet uit. De Overheid zal door het stellen van bepaalde regels daarbij leiding moeten geven, doch wanneer zij dit goed doet, zal het niet als een beknutting der vrijheid worden gevoeld, evenmin als men zich in zijn vrijheid beperkt acht, omdat men op de weg rechts moet houden, of omdat men in een park niet buiten de paden mag lopen.

Na 5 jaar-bezetting weten wij wel wat vrijheid is, of liever, wat het niet is. En wanneer men wil trachten in ons land de welvaart wederom te doen terugkeeren en men daarvoor de goede elementen van ons volk, dat zijn de ondernemende en constructieve figuren, hard nodig heeft, dan moet men ze niet als enig perspectief voor ogen houden, dat alles, waar het op aankomt, door ambtelijke instanties zal worden gedaan. Het gaat daarbij niet in de eerste plaats om de materiële motieven, veeleer zijn het de ideale factoren, die den werkelijken ondernemer bij de ontplooiing van zijn werkracht richting geven. De boeien, die hem daarbij hinderen, moeten zo spoedig mogelijk verbroken worden, indien wij van de latente krachten, die onze ondernemers in zich hebben en kunnen ontwikkelen, willen profiteren.

Dat is zeer wel mogelijk. Immers, de leiders van onze Staatsmijnen, Nederlandsche Spoorwegen, P.T.T. en grote energiebedrijven konden — althans voorzover mij bekend — hun ondernemerscapaciteiten ongehinderd tonen, zonder dat men kon, zeggen, dat zij uitsluitend acht sloegen op de belangen van zichzelf, hun aandeelhouders en tantiëmisten.

Dit gehele probleem heeft dan ook niets te maken met het al of niet privaatsbezit van de productiemiddelen. Het gaat er uitsluitend om de leiders van ons economisch leven niet door ambtelijke „ordering” tot een potlood te verlagen. En wie in dit opzicht er nog niet voor is, dat de ontwikkeling in de laatste decennia vóór de oorlog niet voldoende rekening hield met de behartiging der sociale functie van het bedrijf, moge in de gedurende de bezetting opgerichte „Stichting van den Arbeid” een waarborg daarvoor vinden. Het manifest en de verdere publicaties van deze Stichting wijzen er voldoende op, dat met handhaving van den vrijen en zelf-verantwoordelijken ondernemer en met uitsluiting van de knellende banden ener ambtelijke bureaucratie, een sociale rechtvaardigheid betracht kan worden, waardoor elk lid van de grote bedrijfsgemeenschap, die wij met elkaar vormen, datgene krijgt toegewezen en die vrijheden heeft, waarop hij krachtens zijn prestaties en zijn functie recht kan doen gelden, terwijl tegelijk het opperste doel van het bedrijfsleven: de voorziening van de samenleving met zo goed mogelijke producten en diensten, met opoffering van een zo gering mogelijk kwantum productiemiddelen, bevorderd kan worden.

Naschrift:

Het beoog van Dr. Bölger is meer naar aanleiding van, dan tegen mijn artikel geschreven. Ik meen voldoende duidelijk te hebben gezegd, dat de ondernemer juist niet „dood geordend” mag worden en dat men hem „voldoende vrije armsglag” mag waden en dat zou het verjaast zijn, uit mijn artikel te concluderen, dat ik de vergaande mate van overheidsingrijpen van deze na-oorlogperiode op het terrein van den ondernemer zou willen consolideeren. Ergens ligt hier de optimale combinatie van vrijheid en gebondenheid, doch het zal nog veel passen en meten vergen vóór dit optimum vastgesteld is. Het voorname punt was voor mij, dat óók de ondernemer zich mede-verantwoordelijk voor het geheel moet gaan gevoelen. Dat het aan dit sentiment nog wel eens mankeert, zal de heer Bölger waarschijnlijk niet willen ontkennen.

t. d.

AANTEEKENINGEN.

DE ECONOMISCHE ONTWIKKELING IN NOORWEGEN TIJDENS DEN OORLOG.

Ligging en geografische gesteldheid van den bodem bepalen in hooge mate de economische structuur van Noorwegen. Het binnenland is betrekkelijk onbegaanbaar en onvruchtbaar; van de zee uit is echter de toegang tot het land vrij gemakkelijk, en het spreekt vanzelf, dat de Noren in de eerste plaats een zeevarend volk zijn. In 1939 nam Noorwegen, wat de omvang van zijn koopvaardijvloot betreft, met 4.835.000 B.R.T. de 4e plaats onder alle zeevarende landen in, na Engeland, de Ver. Staten en Japan. Per 100.000 inwoners had Noorwegen 157.960 B.R.T., tegen Nederland 32.710 en Engeland 37.360.

Ook kwalitatief stond de koopvaardijvloot op hoog peil: medio 1939 was 45,3 % van de Noorsche tonnage jonger dan 10 jaar, een percentage, dat door geen enkel ander land werd bereikt.

Naast de scheepvaart vormde ook de visscherij een belangrijke bron van inkomsten, waarbij de Noren zich met name door de walvischvangst een groote bekendheid hadden verworven.

De industriële ontwikkeling van Noorwegen was niet alleen georiënteerd op de met scheepvaart en visscherij samenhangende bedrijfstakken, doch ook gebaseerd op de in het binnenland beschikbare grondstoffen; in dit verband moeten worden genoemd de winning van ijzererts, de metaalindustrie, chemische nijverheid, hout-, cellulose- en papierproductie. Landbouw en veeteelt waren, hoewel niet geheel zonder betekenis, door de reeds vermelde ongunstige gesteldheid van den bodem van het geringste belang. Het hierboven in het kort geschetste beeld vond zijn bevestiging in de beteekenis van de verschillende posten van de betalingsbalans: Noorwegen had gedurende verscheidene jaren een actieve betalingsbalans, berustende op groote inkomsten uit scheepvaart, walvischvangst en ook toeristenverkeer, welke een voortdurend optredend invoersaldo ruimschoots dekten.

Oorlogsinvloeden.

De oorlog heeft dit beeld grondig gewijzigd. Reeds direct voorde hier vastgesteld, dat de ontwikkeling van het economische leven in Noorwegen tijdens den oorlog in groote trekken analoog is geweest aan die in ons land en andere door de Duitschers bezette gebieden.

In de eerste plaats deed de bezetting van Noorwegen de inkomsten uit de scheepvaart voor een groot gedeelte vervallen. Het scheepvaartverkeer toonde een sterke inkrimping.

	1939	1940	1941	1942	1943	
Binnengekomen schepen ¹⁾ (in 1.000 B.R.T.)	480	148	134	106	114	¹⁾ exclusief Narvik.
Vertrokken schepen ¹⁾ (in 1.000 B.R.T.)	407	115	102	82	81	

Voorts leed de Noorsche koopvaardijvloot, welke zich voor een deel ter beschikking van de Geallieerden had kunnen stellen, groote verliezen; thans is vastgesteld, dat bijna 50 % van de handelstonnage verloren is gegaan.

De volgende cijfers geven een beeld van de mate, waarin de buitenlandsche handel van Noorwegen in den oorlog is gedaald:

	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Exporten (in miljoenen kr.)	67,3	51,0	47,9	41,0	44,9	43,1
Importen (in miljoenen kr.)	113,9	79,0	93,8	78,7	84,0	60,1

Terwijl het invoersaldo in 1939 dus nog 46,6 miljoen kr. bedroeg, was dit in 1944 gedaald tot 17,0 miljoen kr.

De industriële productie is tijdens den oorlog over de geheele linie gedaald, hoewel niet in alle bedrijfstakken in even sterke mate.

De daling blijkt het sterkst te zijn in de cellulose- en papierindustrie; voorts blijkt de productie in de kapitaal-goederenindustrie minder sterk te zijn gedaald, dan die in de consumptiegoederenindustrie, wat ongetwijfeld samenhangt met het feit, dat ook het Noorsche industriële apparaat in hooge mate dienstbaar werd gemaakt aan de Deutsche oorlogvoering, waarbij de productie van consumptiegoederen door een strenge rantsoenering een sterke inkrimping moest ondergaan.

In samenhang met de daling in consumptiegoederen-industrie worde er hier op gewezen, dat ook de productie van melk (door gebrek aan veevoeder), boter en kaas in de oorlogsjaren sterk is teruggelopen.

Gemiddelde maandproductie in 1.000 ton.

	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Melk ¹⁾	66,1	54,5	43,7	35,4	31,3	27,0
Boter	1,47	1,10	0,68	0,92	0,75	0,57
Kaas	1,53	1,22	1,10	0,78	0,50	0,31

¹⁾ Melk afgeleverd aan melkfabrieken.

De landbouw is tijdens den oorlog door de Overheid sterk gestimuleerd, teneinde het wegvallen van den invoer zooveel mogelijk te compenseeren. De bodem van Noorwegen leent zich het beste voor den verbouw van haver en gerst. en de productie hiervan werd dan ook zooveel mogelijk opgevoerd. Belemmerend werkten hierbij het gebrek aan kunstmest en het ontbreken van voldoende trekkracht; voor de tarwe- en roggevoorziening bleef Noorwegen voorts van Duitschland afhankelijk.

T.a.v. de veeteelt merken wij op, dat de productie van voedercellulose uit hout belangrijk heeft bijgedragen tot instandhouding van den Noorschen veestapel.

Financieele sfeer.

De analogie van de ontwikkeling in Noorwegen en die in Nederland strekt zich ook uit tot de financieele sfeer. Het bedrijfsleven vertoont door de sterke inkrimping van de activiteit een voortdurend stijgende liquiditeit, welke zich uitte in een stijgenden omvang van de saldi bij het bankwezen. De ruimte op de geldmarkt werd verder vergroot door de stijgende uitgaven van overheidswege voor bezettingskosten en de stijgende clearingvordering op Duitschland.

In miljoenen kr.	1939	1940	1941	1942	1943	1944
<i>Bank van Noorwegen:</i>						
Biljettencirculatie ¹⁾	575	1.039	1.528	2.137	2.578	3.023
Opvraagbare deposito's	147	267	1.433	2.744 ²⁾	3.844 ³⁾	5.637 ⁴⁾
Voorschotten ¹⁾ ²⁾	—	—	—	4.552	6.116	8.333
<i>Commercieele banken ⁴⁾</i>						
Totaal deposito's ¹⁾	949	1.360	1.792	2.095	2.478	2.701
<i>Spaarbanken ⁵⁾:</i>						
Spaardeposito's ¹⁾	1.542	1.423	1.608	1.868	2.184	2.566

¹⁾ Einde van het jaar.

²⁾ Gemiddeld over December.

³⁾ Voor bezettingskosten en clearing.

⁴⁾ Betr. de belangrijkste banken, met \pm 97 % van de activa van alle commercieele banken.

⁵⁾ Betr. de belangrijkste spaarbanken, met \pm 80 % van de activa van alle spaarbanken.

Teneinde te voorkomen, dat de groote geldruimte een sterke prijsstijging tengevolge zou hebben, is in Noorwegen een rigoreuze prijs- en loonpolitiek gevoerd. Dat het inderdaad officieel gelukt is, de stijging van het prijsniveau binnen de perken te houden, blijkt uit het volgende staatje:

1 Juni 1939 = 100	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Algemeen indexcijfer groothandelsprijzen	104	137	167	177	179	181
Indexcijfer kosten van levensonderhoud:						
Totaal	102	119	139	147	151	155
Voedingsmiddelen	103	123	147	154	155	156

Duidelijker komt de prijsstijgende tendens tot uiting in de koersen van aandelen, met name scheepvaart-aandelen:

	1 Juni 1939 = 100	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Industriele aandelen	102	110	156	174	180	188	
Scheepvaart aandelen	108	127	182	217	244	255	

Herstelmaatregelen.

De oorlog heeft, evenals in Nederland, zijn stempel gedrukt op alle onderdelen van het economisch leven in Noorwegen. De inschakeling van het Noorsche bedrijfsleven in de Deutsche oorlogsmachine, de ernstige tonnageverliezen van de handelsvloot en het wegvallen van de inkomsten uit de scheepvaart, de systematische uitplundering van het land door de bezetters, het interen van voorraden en het uitblijven van vervanging van het industriële apparaat, de arbeidersdeportatie op groote schaal en het financieele wanbeheer der bezetters, hebben de Noorsche Regeering na de capitulatie voor groote problemen geplaatst. Het herstel is echter onmiddellijk krachtig aangepakt. Dank zij de hulp der Geallieerden trad een directe verbetering in de levensmiddelenvoorziening in. Reeds tijdens de bezetting was in het geheim een „studiekring” ter bestudering van de toekomstige ontwikkeling der Noorsche industrie ingesteld, welke thans haar plannen heeft gepubliceerd. Hierin wordt een uitbreiding der bestaande industrieën en ontwikkeling van nieuwe bedrijfstakken, zoals ijzer- en staalfabrieken en de productie van personen- en vrachtauto's, voorgesteld. Ook de uitbreiding van den scheepsbouw heeft de volle aandacht van de Regeering; de bestaande werven zullen worden gemoderniseerd en uitgebreid; reeds zijn contracten voor den aanbouw van verschillende schepen gesloten, terwijl daarnaast ook in het buitenland bestellingen voor schepen zijn geplaatst. Enkele aan Noorwegen beschikbaar gestelde Liberty-schepen zijn minder geschikt gebleken. De Regeering doet alles, om de scheepvaart weer op peil te brengen. Ook het herstel van de walvischvaart heeft de volle aandacht; een aantal nieuwe drijvende traankokerijen is reeds besteld. Opgemerkt dient te worden, dat bij de plannen tot herstel van de walvischvaart contact wordt gehouden met Engeland, en dat hierbij gedacht wordt aan overneming van walvischvaarders van Duitschland en Japan. De Regeering werkt hierbij nauw samen met de particuliere reederijen.

Voor de houtvesterij is een vijfjarenplan opgesteld, om de door de Duitschers aangebrachte schade te boven te komen. Ook herstel van den export heeft de volle aandacht; reeds worden pogingen aangewend om den uitvoer van bont te hervatten, en een spoedige hervatting van den export van cellulose en visch staat op het programma.

Het grootste probleem, zooals in alle bevrijde landen, is het gebrek aan brandstof. Niet alleen aan steenkool ten behoeve van de industrie en voor het spoorwegverkeer, maar ook aan petroleum en benzine bestaat groote behoefte.

De saneering van het geldwezen.

Algemeen echter zijn zowel de Regeering als het bedrijfsleven van meening, dat de perspectieven voor een economisch herstel over de geheele linie gunstig zijn. Een noodzakelijke maatregel in dit verband is kort geleden afgekondigd, nl. de saneering van het geldwezen. Van 9 September 1945 af hebben alle bankbiljetten het karakter van wettig betaalmiddel verloren en iedere overdracht van deze biljetten is verboden; uitgezonderd zijn de muntbiljetten van 1 en 2 kr. Van 26 September tot 6 October dienen al deze bankbiljetten te worden ingeleverd; omtrent de deblokkeering zijn momenteel nog geen uitgebreide officieele gegevens bekend. Zoo kon bijv. van het bericht, dat ieder 100 kr. in nieuw geld gewisseld kan krijgen

tegen een bon van de distributiestamkaart, nog geen officieele bevestiging worden verkregen. Voorts is ook reeds een begin gemaakt met de uitvoering van maatregelen t.a.v. vermogensaangifte en effectenregistratie. Eveneens is bepaald, dat ieder vóór 15 November a.s. zijn inkomsten, tegoeden, collecties postzegels, boeken, antiquiteiten, juweelen, etc. moet opgeven.

Ook internationaal vindt een herstel van de monetaire verhoudingen en de handelsbetrekkingen plaats; reeds is een drietal financieele overeenkomsten met Zweden gesloten, met de Ver. Staten wordt over een leening onderhandeld van 16 miljoen, en voorts is met Canada een creditovereenkomst gesloten, op grond waarvan Noorwegen Canadeesche goederen zal betrekken ter waarde van \$ 13 miljoen.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De deblokkeeringsmaatregelen hebben over het algemeen een zekere ontspanning teweeggebracht, daar het normale betalingsverkeer na 2 October jl. blijkbaar niet ernstig door de geldsanering zal worden belemmerd. Wel moet natuurlijk worden afgewacht, of de behoefte aan gereed geld t.o.v. giraal geld juist is geschat, maar hierop zullen door een meer of minder stringente politiek van afgifte van vergunningen door De Nederlandsche Bank de eventueel noodzakelijke correcties kunnen worden aangebracht.

Naast een zeer beperkte creditpolitiek der banken, zal de Overheid thans moeten streven naar een dekking van haar uitgaven met aan het publiek onttrokken middelen, teneinde de bereikte contractie van den geldsomloop niet spoedig weer illusor te maken. Dit houdt niet alleen een zekere zelfbeperking in van de Schatkist t.o.v. haar creditsaldo bij de centrale bank, dat in de afgelopen week met f 263 miljoen steeg tot bijna f 1½ milliard. Maar eveneens t.a.v. de plaatsing van schatkistpapier bij de banken. Dit laatste dient dan beperkt te blijven tot het overbruggen van tijdelijke kastekorten. Indien de Regeering hierin slaagt, zal de ruime afgifte van schatkistpapier door den Agent spoedig tot het verleden behooren.

Na eenige dagen van onderbreking, heeft de Agent per 1 October jl. weer schatkistpapier afgegeven, zij het ook geblokkeerd papier, dat uitsluitend voor banken en spaarbanken was bestemd ter herbelegging van vervallen schatkistpromessen. Op deze wijze kunnen de genoemde instellingen een matige rente blijven vergoeden over de wel zeer toegenomen creditsaldi, totdat voor de geblokkeerde rekeningen een definitieve oplossing is gevonden, in den vorm van langlopende staatsleeningen en heffingen, hetgeen vermoedelijk wel eenigen tijd zal vergen, daar hiervoor de volksvertegenwoordiging zal worden geraadpleegd. Eenige handel vond voorts plaats, waarbij de korte termijnen overwegend werden aangeboden, hetgeen in het licht van het bovenstaande voor de hand liggend is. Driemaands papier tegen 1½ pCt., viermaands papier tegen 1⅝ pCt. en zesmaands papier tegen 1¾ tot 1¹³/₁₆ pCt. De noteringen waren dus over het algemeen iets lager dan de vorige week.

De weekstaat van De Nederlandsche Bank per 1 October gaf, behoudens een stijging van den post beleeningen met bijna f 28 miljoen, vrijwel dezelfde ontwikkeling te zien t.o.v. den voorgaanden weekstaat, als in de afgelopen weken viel waar te nemen. De bankbiljettencirculatie verminderde met f 522 miljoen, al dient hieraan thans grootendeels niet meer dan administratieve betekenis te worden toegekend, tengevolge van de getroffen overheidsmaatregelen, evenals aan den post Rekening-courantaldi van anderen, welke met f 278 miljoen toenam. De volgende weekbalans zal vermoedelijk eenige interessante verschillen vertoonen met de thans gepubliceerde, welke het voorloopig resultaat van geldinlevering en deblokkeering eenigermate zal weerspiegelen.

Geruchten van een op handen zijnde staatsleening van zeer grooten omvang werden nog niet bewaarheid. Genoemd werden een rentevoet van 3 pCt. en een looptijd van meer dan 40 jaar. De reeds lang verbeide effectenregistratie schijnt thans haar beslag te zullen krijgen, waarmede de voornaamste belemmering tot heropening van de effectenbeurs zal worden weggenomen.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels open marktpapier, beleeningen, Voor-schotten a/h Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opeischb. schulden
1 Oct. '45	5.203.552	201.335	5.480.709	4.999.802
24 Sept. '45	5.204.129	180.697	5.460.648	4.979.760
17 " '45	5.202.073	169.940	5.447.870	4.967.011
10 " '45	5.200.328	176.228	5.452.413	4.971.627
3 " '45	5.200.993	173.877	5.450.731	4.969.973
27 Aug. '45	5.201.042	163.639	5.444.042	4.963.363
20 " '45	5.201.263	163.781	5.444.405	4.963.748
13 " '45	5.201.385	188.961	5.475.708	4.995.073
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-natiën en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatkist-papier rechtstr. ondergebracht
1 Oct. '45	1.161.347	3.838.451	148.596	C1.593.143	—
24 Sept. '45	1.683.158	3.296.562	148.617	C1.329.892	—
17 " '45	2.118.035	2.848.780	148.747	C. 943.040	—
10 " '45	2.445.432	2.526.010	148.663	C. 626.273	—
3 " '45	2.532.429	2.437.399	148.594	C. 503.663	—
27 Aug. '45	2.573.489	2.389.752	148.513	C. 475.002	—
20 " '45	2.722.632	2.241.025	148.462	C. 414.663	—
13 " '45	2.858.039	2.136.944	148.437	C. 302.816	18.000
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C. 22.962	—

¹⁾ De posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, zijn van 5 Juli 1943 af opgenomen onder de buitenlandse portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen”

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

BOEKEN.

La récurrence des cycles est-elles un phénomène nécessaire en économie capitaliste? par F. Michotte van den Berck, Docteur en Droit. Licencié spécial en Economic politique. 1943. 50 blz.

Leerboek der Economie. Dr. A. Cavadino S.J. en Dr. K. Verhofstad S.J. met een voorwoord van Drs. J. L. Mey Jr. Uitg. J. H. Gottmer, Haarlem.

L'expérience monétaire internationale. Société des nations. Genève. 1944. 287 blz. Département économique, financier et du Transit.

Arbeidsrechtelijke en sociaal-politieke opstellen door Dr. F. J. H. M. van der Ven. Uitgave Paul Brand, Bussum. 1945. 256 pag.

Annuaire Statistique de la Société des nations. Dix-septième année 1942/44. Société des nations service d'études économiques. Genève 1945. Série de Publications de la Société des Nations II Questions économiques et financières. 1945. II. A.5. 315 pag.

Full Employment in a free Society. Sir William Beveridge. 1944. London, George Allen & Unwin Ltd. 429 blz. 12 S.6d.net.

BROCHURES.

De Economische Solidariteit van de Verbonden Naties. Toespraak van den heer Fernand Collin, Voorzitter van den Raad van Bèheer van de N.V. Kredietbank op de Jaarlijksche Algemeene Vergadering van Aandeelhouders te Antwerpen, op 16 Juni 1945. 14 pag.

Holland in Wartime. Incasso Bank N.V. Amsterdam. September 1945. 36 pag.

◆ Vacatures ◆

— OLIEFABRIEKEN CALVÉ - DELFT —

zoeken voor één van haar verkoopsafdelingen

een jonge commercieele kracht

met eenige ervaring. Uitvoerige sollicitaties aan de Directie.

— Overheidsinstelling vraagt

Econoom.

(accountantsstudie, voorkeur) of jurist met economische scholing. Goed stylist. Praktijk gewenst. Br. onder no. 242 Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Directeur

gevraagd voor een sinds 40 jaren bestaande Nederlandsche onderneming van algemeen nut, gelegen in een landelijke streek van Zuid-Duitschland.

De voorkeur genieten zij, die ouder dan 30 jaar zijn, economisch geschoold, en reeds eenige jaren in een leidende functie in Duitschland gewerkt hebben. Ambtswoning aanwezig. Indiensttreding vermoedelijk medio 1946.

Brieven met uitvoerige inlichtingen en gelijkend portret onder no. 243 aan het Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Kleinere Bankinstelling, gevestigd te Amsterdam, met buitenlandsche relaties, zoekt voor spoedige in diensttreding

Procuratiehouder

Vereischten: leeftijd ca. 30 jaar, jurist, eenige jaren ervaring, liefst in het bankvak, grondige talenkennis, vooral Fransch en Engelsch. Bij gebleken geschiktheid behoorlijke salariering en goede vooruitzichten.

Brieven met volledige bijzonderheden, onder no. 245 Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Bij het **Directoraat-Generaal van de Prijzen** te 's-Gravenhage wordt gevraagd een

Statisticus

met ruime ervaring. Brieven met uitvoerige inlichtingen te richten aan het **Directoraat-Generaal van de Prijzen**, Bureau Personeel, Bezuidenhoutscheweg 97, Den Haag.

◆ Beschikbare krachten ◆

Econoom

38 jaar, R. K., met uitgebreide industriële ervaring, uitstekend organisator, zoekt leidende functie. Eventueel met financieele deelname. Br. onder no. 244 Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

U behoeft niet alles te weten....

.....wanneer u maar weet waar het staat! Dit geldt ook voor de voor den zakenman zoo onontbeerlijke kennis der interne bedrijfsorganisatie. Echter ook om „te weten waar het staat“ zoudt u de gezamenlijke wereld-vakliteratuur moeten doorwerken en daarbij nog een achterstand van ten minste 5 jaren inhalen.

Dit werk, waarvoor u in ieder geval den tijd ontbreekt, verricht de Centrale Documentatiedienst inzake Bedrijfsorganisatie voor u. Een staf van deskundige medewerkers leest de nieuwste literatuur. Zij classificeert deze op een kaartstelsel, gerangschikt volgens een overzichtelijken code. Alles wat over het probleem, dat u op een bepaald moment interesseert, is geschreven, vindt u in een korte notitie met vermelding van publicatie en bladzijde(n) onder het betrokken codenummer in het kaartstelsel.

Een abonnement hierop biedt u een zeer uitgebreide documentatie, de mogelijkheid van een snelle informatie en bovendien een duurzaam en waardevol bezit in den vorm van ons kaartstelsel.

Prijzen vanaf f 15.— per jaar. Voor inlichtingen **Centrale Documentatiedienst inzake Bedrijfsorganisatie N.V.** Heerengracht 289 - Amsterdam - Centrum - Tel. (K 2900) 32613

R. MEES & ZONEN

No. 1720

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

Rotterdam, Amsterdam (Ass.), 's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen

Behandeling van alle **Bankzaken**
Bezorging van alle **Assurantiën**

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

AMSTERDAMSCH BANK N.V.

131 BIJKANTOREN EN ZITDAGEN
KAPITAAL f 55.010.000. RESERVES f 31.500.000

HET FINANCIEELE DAGBLAD

voorheen *Amsterdamsch Effectenblad en
Dagelijksche Beurscourant*

geeft voorlichting over de nieuwe maatregelen

- het bedrijfsleven
- effecten en coupons
- geld en deviezen
- wisselingen
- belastingen etc.

Abonnement per kwart. f 9.—. N.Z. Voorburgwal 289, A'dem C. - Tel. 30545 - 36173 - 43598

SCHRIFTELIJKE CURSUS VOOR MODERNE BEDRIJFSADMINISTRATIE

Leidt op voor het examen moderne bedrijfsadministratie — **Behandelt o.a.** administratieve organisatie, de rekeningstelsels, voor- en nacalculatie, standaardkosten en budgetteering, loonstelsels en loonadministratie, bedrijfsstatistiek, toepassingen in verschillende bedrijven — **Biedt** uitstekend verzorgde lessen en beschrijvingen, uitvoerige en gedegen correctie van de uitgewerkte vraagstukken, alle gewenschte voorlichting op studiegebied — **Beschikt over** talrijke medewerkers uit de praktijk van het bedrijfsleven — **Verzorgt** behalve den hoofdcursus ook voorbereidende, aanvullende en repetitiecursussen.

Prospectus op aanvraag

**SECRETARIAAT BEURSGEBOUW
KAMER 321 — ROTTERDAM**

HAV BANK - SCHIEDAM

Levensverzekering en Lijfrente

UW TOEKOMST IS VEILIG met een polis van de

ALGEMEENE FRIESCHE
LEVENSVERZEKERING MIJ.

of de

GROOT-NOORDHOLLANDSCHE
VAN 1845

LEEUWARDEN (Burmaniahuis) AMSTERDAM (v. Brienenhuis)

Ook in de jaren
1940-1945

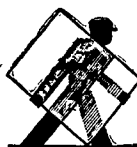
„Koninklijke”

Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

„t Glas levert Pieterman”

ook voor technische doeleinden

PATRIJSPOORTGLAZEN • TELEGRAAFPLATEN
MANOMETERGLAZEN • PEILGLAZEN • OLIEGLAZEN
REFLEXGLAZEN • WATERMETERGLAZEN ENZ.

Glasindustrie
Pieterman N.V.

WESTVEST 17 - SCHIEDAM - TELEFOON 69269

GRAANFACTORY

EXPEDITIE

BEVRACHTING

OP- EN OVERSLAG

LADING-CONTROLE

BEMONSTERING

Peterson
HAVENBEDRIJF

ROTTERDAM

TELEF. 72872

POSTBUS 893

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

De Aanvullende Brandpolis

van

De „Assumij” van 1896 N.O.

’s-Gravenhage

VAN DIJK & Co.

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionairs in Effecten

Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631

Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

TABAK

VAN NELLE

**KOFFIE
THEE**

ROTTERDAM

VAN GEND & LOOS

*De grootste en meest betrouwbare
expediteur sinds 1796*

**N.V. Gebr. van Uden's
Scheepvaart- en Agentuur-Mij.**

Shipowners - Brokers

Rotterdam — Amsterdam — Zaandam

Per 15 October a.s. verschijnt de

„Personeelgids”

Nieuws- en Vacatureblad voor alle intellectuele beroepen.
Rijks-, Provinciale-, Gemeentebetrekingen; Distributie-
dienst; Waterstaat; Post, Telefonie, Telegrafie, enz.; Rijks-
verkeersinspectie; Journalistiek; Bedrijfsleiding; Consul-
ten voor Land- en Tuinbouw; Indische betrekkingen, enz.

Allén, die in deze branche personeel nodig hebben,
kunnen in de „Personeelgids” hun annonce plaatsen.
Eveneens zij, die zich voor dergelijke functies aanbieden.
Tarief 60 ct. per regel, met een minimum van 15 regels.
Abonnementsprijs f 2.— per jaar. Nieuwe plein 54,
Arnhem.